

הלך (אדם א) שנופל על פניו בבית הכנסת לבקש רחמים לא יהא שוכב כגון פניו למטה אלא מוטת יהיה על צדו השמאלי שאם יהא נופל ממש על פניו נראה כמשתחוה במה שלפניו (כ) כדאמי במגילה (ג) ואכן משכית וכו' ואמרינן חזינן להו לאביי ורבא דמצלו אצלוויי. ומאי שנא צידו השמאלי מימינו. רתנן תמן (ד) (ר' הסיכה) [הסיכת שמאל שסיה הסיכה] חו היא הסיכה בן תורין ומלכים. ובאותו צד שאתה מראה עצמך בן מלך ואיש חורין באותו הצד אתה צריך להכנע לפני הקב"ה. כך פירש רבינו האי גאון ז"ל ה).

הלך כתב רבינו שרירא ז"ל (י) יש חוזרים וכורעים כשמסיימין ויש מי שמסיימין בזקיפה. ורכותא לא מחו לא ביד אלו ולא ביד אלו.

ולה. על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ. מצאתי (ב) בתשובות הגאונים ז"ל.

וששאלתם יש מיני אילנות שאין מברכין בורא פרי העץ על פירותיהן. כך ראינו שלא מצאנו אילן שמברכין על פירותיו ברכה אחרת חוץ מבורא פרי העץ אלא פירות שלא נגמרו כגון בוסר ופגין וכושלי כומר שמברכין עליהן שהכל אי נמי אילן סרק שהאוכל ממה שמוציאין מברך עליהן שהכל כגון בנות אסא דאע"ג דבשילן והוויין כפירות לא ברכינן עליהו אלא שהכל דתניא (ט) ארבעת מינים שבלולב שנים מהם עושין פירות ושנים מהן אין עושין פירות. וכיון דאמרינן הדם וערכה אין עושין פירות ש"מ דפירות בנות אסא לאו פירות אינן ומברכין עליהו שהכל וכן כל כיוצא בהן.

ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים.

לה בתשובות הגאונים (י) עשבים שעולין מאיליהן ואינן נורעין מברכין עליהם שהכל וליתא (יא) לדרכי יהודה דאמר מיני דשאים.

(א) הפרדס סי' עמוד ד'; ד"ו סי' י"ח. ובהחדש צד שטי"ג שטי"ד. (ב) „וכן פירשו במחזורים בשם רב האי גאון דמצלי אצלווי לפי שלא יהא נראה כמשתחוה למה שלפניו“ (תוס' רי"ח). (ג) כ"ב: ותוס' שם ד"ה ואיבעית: „כן פירש רב האי גאון“. (ד) פסחים ק"ח ע"א. (ה) ובאורז ח"ב ה' פסחים נ"ט עמוד ג': הסיבת ימין הסיכה אינה. אין זה דרך חירות אפילו שלא בשעת אכילה ואפילו בכיהכ"ג כשנופלים על פניהם אין נופלים אלא על צד שמאל שנראין בני חורין יותר. ככה פירש רב האי גאון. (ו) שבה"ל השלם סי' ל'. (ז) ארחות חיים ח"א י"ח ע"ב. (ח) שבה"ל השלם סי' ק"ס והקצר סי' ט"ב. והשוה תניא רבתי סי' כ"ט. (ט) מנחות כ"ז ע"א. (י) המנהיג הלכות סעודה ל"ז ע"ב. (יא) ראה בגמ' סי' ע"א. ועיין לקושות הרמב"ן ד' שאלוניקי דף ב' ע"א.

[לה:] דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון א) כדי לחייבן במעשר.

וששאלתם ב) דרך טרכסמון.

דרך שערי גנות ופרדסים ודרך הרבים שבכך כתחייבין בכעשרות ולא היו מערימין עליה. ובהגדה שלויקרא חניא הושיט לו טרכסיטה אחת אכלה, דאלכא טרכסיטה פרי הוא ג) וטרכסמון דרך פירות.

[לו:] אמר ליה שמואל לרב יהודה שינגא כוותך בסתברא.

שינגא נא ד) גם כן שמואל הוא שאומר הרכה כך לרב יהודה. ופרושו בעל שינים כי אמרו שינו שלרב יהודה היו גדולות ביותר. ודילמא הוה ידיע רב יהודה באותן עתים שינגא והוה ידיע רב פפא סודני, ויש שנושאים עצמן לומר דכואת שמואל ורבא לא הוו קארו שמי לתלמידיהון כי הני, והאיי שינגא ששונה הלכות או ששנונין טעמיו והאיי סודני איש סודי תורה ה) והני מילי בעלמא אינון. שינגא ברור בלשוננו אפילו בפי נשים וקטנים שכל גדול שינים כך קוראין אותו, וגם סודני אינו מכוער לקרוא לבן ספר עירני וסודני ו).
כתב ז) רבינו האיי גאון דל. שינגא דהוה אמר ליה שמואל לרב יהודה. פשוטו בלשון ארמי ששני גדולות שכל מי שהוא גדול שנים קרו ליה שינגא. ויש שדורשין שמעתתיה חריפין כתץ שנון. ולא דמי דהכין הוה אלא מחזיא מילתא דרב יהודה יבון שיניה כמסמעו.

והרי צלף דנטעי אינשי אדעתא דפרחא ותנן על כיני נצפה על העלין ועל התמרות אומ' בפה"א ועל האביונות ועל הקפריסין אומ' בפה"ע.

ומיני צלף ח) אבינות וקפריסין ותמרות ששאלת ידועין הן פרחא ושיחא וכוטיתא, ומאי ניהו. ידוע ומנוכר הוא בין בבבל ובין בארץ ישראל, הוא צלף והוא נצפה ובלשון ארמי פרחא ובלשון ישמעאלי נקרא אלכבר"ט) יובא בשתי עונות י) בימי ניסן מביאין כמנו עלין ותמרות והן הנקראין שיחא בלשון ארמי ונקראין עוד אכשטי ובלש' ישמעאלי קורין אותן בבבל אלקצבאן יא) והן עצינ' שעראן הן כלולבין רבין ונוחין להאכל ועושין אותן ככאמך שיש בו חלב. ומאן דאכיל להו להני עלין ולהני תמרות שהן לוי"בין סברך עליהן בורא פרי האדמה. ולא דאמי לעלי גפנים ולולבי גפנים דמביינין עילויהו שהכל מאי טעמ' משום דלא נטעי אינאשי גפנים אדעתא דעלין ולולבין אבל פרחא נטעין ליה אינאשי לטיכל עלין ולולבין ברוכוכיהו יב). דפשטינן דכל היכא דלא

א) ויש ספרים דגרסי טרכסמון בכ"ף והיא היא" (תוס' רי"ח). ב) תגיה סי' כ"ד, ובערוך ע' "טרכסמון" בשם פי' סתם. ובתגיה סי' ת"ב: "דרך טרכסמון פירושו דרך רשות הרבים". ג) ובריש ויקרא רבא פרשת טוב מלא כה נחת הושיט לו וכו' (ערוך). ד) תגיה סי' ת"ה. ועיי' ערוך ע' שן. ה) ראה רש"י מנחות ע"א. ונדה י"ב. וערוך ע' סדן. ו) ועיי' עוד באוצר החשובות לדף מ"ד: ז) שבמ"ק כתובות י"ד ע"א. ועיי' "עין זוכר" לחיר"א ערך "שינגא". ח) תגיה סי' שע"ח. ומכאן בערוך ע' "צלף". ט) הצמח הנקרא גאפריס שפינאזא (קאספערשטרויך), ראה חבור הר' לעוו על הצמחים הארמים ע' 262 והלאה, ושם תמצא באור כל התשובה (הרכבי). י) עונות פרקי השנה. יא) בערבית שבפים מענפים רכים. יב) כעודם רכים.

נמעי אינאשי אדעתא דההוא טירי לא מברכינן עליה בורא פרי האדמה. ומקשינן והתניא על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומ' בורא פרי האדמה על האבינות ועל הקפריסין אומ' בורא פרי העץ. ומפרקינן אומ' רב נחמן בר יצחק פרחא נאטעי אינאשי אדעתא דשיתא. וכזמן הכנסת פירות בא עוד מן הצלף פרוי שהן אבינות וקפריסין. אבינות הן הנקראין בוטיתא בלשון ארמי והן כגנחים שיש בהן פרי שדוסר לטעות. וקפריסין הן נץ שעל ראשן שלאבינות כנץ שלריסון הנקרא ורד. ולענין ברכה על זה ועל זה מברכינן בורא פרי העץ דהא תניא בהדיא על האובינות וכול'.

ספק ערלה באי אסור ובסוריא מותר.

ולמ' ... סוריא א' כמה מדינות היא כגון דמשק וחלב ומנבג ועד חרן אותן מקומות שעל עליוני פרת קרויין סוריא. ויש שם מדינה שהיתה טחוז גדול לאותן מקומות קרויה סוריא. ושמה בלשון ישמעאל סוריה, ולשון סורסי וכתב סורסי שהוא עכשיו בידי נצריים בכבל וקוראין אותו סוריאני על שם אותו מקום הוא נקרא.

ו'א' אבל איתיה בעיניה נימא אפי' אורז דוחן נמי מברכינן עליו במ"מ קמ"ל... לאפוקי אורז דוחן דאפי' איתיה בעיניה לא מברכינן במ"מ.

רמ' שאיל' ב' כן קמיה דרב יהודאי גאון. ושוכ' ג' שאילו ארזא כד מבשל מאי מברכינן עליה. ואמר אפי' דקא מותבינן לרב ושמואל תיובתא דקאמר' ורכנן לא מברכינן עליה בורא מיני מזונות והתניא הכוסם את החטה מברך עליה וכו' וקא מוקים לה כרכנן וקא הויא תיובתא דשמואל מדקא הדרינן וקאמרין האי ריהטא בין דתקלא בין דמחזא מברכינן עלה בורא מיני מזונות דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברך עליה בורא מיני מזונות מכלל דהלכתא כרב ושמואל דעל חמשת המינין הוא דמברכינן בורא מיני מזונות. אבל ארזא לא. פרי האדמה.

רמא ו'א' ד' ארזא כייס מיניה בורא פרי האדמה, אקיבחיה שהכל, בשליה או אפייה לחמא בורא מיני מזונות אבל המוציא לא דלית דחש לה לר' יוחנן בן גור'... דוחן בתחלה בורא פרי האדמה ולבסוף בורא נפשות רבות.

רב' וכן כתב' ה' גאון כיון דאורז לאו טין דגן הוא ומברכינן עליו במ"מ כיון דזיין ה"ה נמי בדוחן או בשאר דברים שאנו רואים דזיני כמו טין הנקרא פניג' מברכינן עליהן במ"מ.

א' מתגיה סי' תל"ו. ב' תגיל בתוך סי' מ"ה. ושבה"ל השלם סי' קנ"ט. והקצר סי' מ"א. ועי' דהיר ח"ג צ"ט הערה י"ב, חרושי הרשב"א ושונה הלכות על ה"ג. ג' תשרי ח"ב צד 5 בשם ר' נפרנאי גאון. וסופה, כנראה, כשוכש. ד' ה"ג ד"ו ו' ע"א, וכה"ג אספמיא צד 54 ליתא ועיי' בהערה א'. ועי' עוד בריף. ה' שור ארז' סי' ר"ח ובשנוי בתריי.

[לו:] כל שאינו לא משבעת המינין ולא מן דגן כגון פת אורז ודוחן
 ר"ג אומר ברכה אחת מעין ג' וחכ"א ולא כלום.

רמג אמר רב יהודאי א' הא דתניא כל שאינו משבעת המינין ולא ממיין
 דגן כגון פת אורז ופת דוחן רבן גמליאל אומ' שלש ברכות וחכמ' אומ' ולא
 כלום ושמע מינה כל ולא כלום ב' בברכות [לאפוקה] מברכה אחת מעין שלש
 אבל בורא נפשות רבות מברכין.

א"ר יוסף האי חביצא דאית ביה פרורין כזית בתחלה מברך
 עליו המוציא לחם מן הארץ ולבסוף מברך עליו ג' ברכות.
 רמז ושאלת ג' הא דאמר רב יוסף האי דחביצה או אית ביה פירורין
 כזית וכו' בבא מלחם הגדול דאית עליה תריתא דלחמא.

הכין פירושא. חביצא שעשוי בלחם פתיתין ודבש ומחוכך כן קאמר רב
 יוסף או אית ביה פירורין כזית כלחמא מעליא חשוב ובתחלה מברך עליו המוציא
 לחם מן הארץ ולבסוף שלש ברכות כתורת ברכת מזון ואם נתפרר עד פחות
 פחות מכזית ואין בו כלום כזית כתחלה בורא מיני מזונות לבסוף ברכה אחת
 מעין שלש אומ' רב יוסף מנא אמנא ד' לה דתניא היה עומד ומקריב מנחות בירוש'
 אומר שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה נטלן לאכלן אומר המוציא לחם מן
 הארץ וחנן וכולן פתיתין כזיתים ה' שמעת מיניה שהלחם. הפתות כזיתים מברכין
 עליו המוציא. אמליה ו' אביי היאך אתה אומר שאין מברכין עליו המוציא
 אילא אם כן שפתיחתו אין פחותה מכזיתים והרי תנא דבי ר' ישמעאל קאמר
 במנחות מפרכן עד שמחזיר(י)ן לסלתן אפשר להאיי תנא אין מברכין עליו המוציא
 ואם תאמר תנא דבי ישמעאל כי זה הספורך אין מברכין עליו המוציא ואין
 עליו תורת לחם הלא הנה ו' אמר ליקט מכולן ח' כזית ואכלו אם חמץ הוא
 ענוש כרת ואם מצו(ו)ה הוא אדם יוצא בו ידי חובתו כפסת. שמעת מינה שתורת
 לחם עליו אף על פי שספורך וחזר כסלת וסימילה אין ברכת מזון תלויה
 בכזיתים שער אן ט' לא נחלקו אילא היאך פתיתה וכולן מודים שיש לברך המוציא
 ומפריק רב יוסף הכא במאי עסקינן כשעירסן. ושמענן ביה תרין פירוש. חד
 דהאיי דקאמ' תנא דבי ר' ישמעאל מפרכן עד שמחזיר(י)ן לסלתן לא שפיתת
 אותן פיתיתין י' פחות פחות מכזית אילא דחשיל ליה לכוליה לחם במיא עד דהאוי
 חושלא כי ערסן וכעריסה. מלשון ראשית עריסותיכם. אבל פתיתה לא הויה פחות

א' ה"ג אספמיא צד 55 ובה"ג שלנו ד"ו ז' עמוד ד' סתם. ב' מאי ולא כלום מברכה
 (ה"ג. והשוה אוצר הפירושים צד 50 סי' קמ"ד). ועי' ברש"י ע"א ד"ה: ולא כלום. ועי' גם אורז
 ח"א סי' קס"ה. ג' הקדם שנה כ' 4-83. והיא תשובת רב האי. ד' = אמינא. ה' לפנינו
 הנוסחא בכזית. ו' = אמר ליה. ז' כנראה צ"ל: הוא. ח' מכולן: מהמנחות. עי' אוצר
 הפירושים 51 סי' קנ"ו. ט' = שעריין. י' צד 94 שורה א' למטה: פיתותים.

מכזית ומחאכיא) מברך עליה המוציא ויוצא בו ידי חובתו בפסח. וקאמ' רב יוסף דהאיי דקתאני ליקט מכולן לא שנטל כמה פתיתין עד שכינס מה ששיעורו זית אילא שלקט מתוך אותן שעירסן אחת שהיא כזית שער אן לא נמיחה ב' לגמרי. ופירושא אחר שנטל כמה פירורין דעירסן עד שנמצא בידו מעורס כזית והאיי הוא שיוצא בו ידי חובתו בפסח, אבל אם לא עירסן לתנא דבי ר' ישמע' אין מברך עליהן המוציא. ואקשי ליה אביי לפירוש ראשון או פתית אחד שהוא כזית נטל. ולפירוש שני או בשעירסן והיו לאחד הינו דקא תאני עלה והוא שאכלן בכרי אכילת פרס שאכלו סיבקי ליה כי לדברך פתית אחד או ערים אחד הוא ולא כמה פתיתין. ופריק רב יוסף הכא במאי עסיקין בבא מלחם גדול. פירושא הכי קאמ' תנא אם הניח לפניו ככר גדול ונטל הוא ממנו פירורין קמעה קמעה שכמה מהן יש בהן כזית ובכמה פעמים נטל פירורין כזית אחד ויוצא בהן (כס) ידי חובתו והוא שאכלן בכרי אכילת פרס. מאי הואי עלה אעיקר חביצא קאיי. ופליג רב ששת ארב יוסף ואמר אפילו יש בחביץ פירורין קטנים פחות פחות מכזית מברך עליו המוציא ואחריו שלוש והוא דאיכא עליה תאוריתא דלחמא. ופירושו ג' שיש עליו חואר לחם ונכר וידוע כי לחם הוא. אבל אם נימוח וליכא עליה תיאוריתא דלחמא בורא מיני מזונות הוא שמברכין עליו. ורבנן גראסי ד' שטפי גרסי תוריתא דלחמא. מבליעין את האלף כי כן דרכן באהלה להכליען הרבה ה'. רמח (ושאלת ו) נוהגין במקומנו לוקחין סמירא ולשין ליה שפיר ועבדין ליה בטיגנא במישחא בחר דכצמיק מישחא עבדין לישא וקורין אותו ספנג' מאי מברכין עליו דאית טאן דאמר בורא מים ולכסוף מעין ג' ואית טאן דאמ' המוציא. וחוינא דכתבת שלשין אותו וכתבת עבדין לישא ולא כתבת מה יעשה ממנו ולא כאיזד יעשה אבל זה כלל גדול ליסדונו רבותינו שכל מעשה אלפס היכא דהרתיח ולכסוף הדביק לדברי הכל כהנור דאמי וחייב בחלה ומברך עליו המוציא. ואם הדביק ולכסוף הרתיח פלוגתא דר' שמ' בן לקיש ור' יוחנן דר' שמע' בן לקיש אמ' פטור מן החלה ולא מברך עליה המוציא ור' יוחנן מחייב ליה בחלה ומברך עליה המוציא (פסחים ל"ז ע"ב) והלכה כר' יוחנן. ואתה נכבדנו סרי ורב' יהודה רבא שכלא נטרך רחמ' דשאלת אילין שאילאתא יהי רצון שיפתח הקב"ה לכך לתורה כפתחו שלאולם וכל מה שישמעו אזניך יהיה כמזם בלבך ותזכה...

(א) אולי הוא הקצור מן: ומשום הכי (הרכבי). (ב) = נמוחה. (ג) מכאן ואילך בערוך ע' "תרת" בשם ז' סתם וכאיו ס' קמיו הוכא בשם פ' ר"ח. (ד) גראסי. הוא שם התאר והוראתו: שונים, לומדים, גרסנים (הרכבי). [ע' מש"כ ע"ז בספר השנה מסדים ח"ט צד 283 ובחז"ג אסף בהוספות] וצ"ל: שטפי וגרסי, כמו שחוא בערוך, ולא כמו שהגיה קאהופ. (ה) במקומות הרבה בתלמוד (ערוך כ"י שלי). (ו) כ"י אוכספורד Ms. Heb. d. 34 צד 89. ונדפסה בגאוניקא צד 3-282 באיזה שנויים. (ז) ובערוך (ע' "ספנג") "סת ספוגנית... העשו" בשגן ובלשון ישמעאל קורין אותו ספנג והיא עיסה שלשוה ועשאוה כמין ספוג.

[לט:] אמ' רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע.

רמו ואמר א' מר רב יוסף בר מר רב האי דקאמרי מניח פרוסה ובוצע. ואיזו מהן בוצע. מכרך על שתיהן ובוצע איזה שירצה.

רמו רב כהן צדק ב' מהו לכרך בפסח על שלימה או על פרוסה. צריך לבצוע על פרוסה והיא בתוך שלימה דאמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע מאי טעמא לחם עוני כתיב אלמא ג' צריך לבצוע על שתיהם. על שתיהם.

רמח וחזינן ה' לרשותא רשאלו קמיהו ואמרי על איזה כהן בוצע על הפרוסה או על השלימה. ואמרו צריך לבצוע על פרוסה שהיא בתוך השלימה דאמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך השלימה ובוצע מיט לחם עוני כתיב אלמא דצריך לבצוע על שתייהן ואי צ' לחם עוני אלא לילה הראשון בלכד והכי אמר רבינו שבבב' ל' וכך נהיגא קמיה. רב שריא ז"ל ז).

רממ ... והלכ' רווחת היא בכל מקום שאין בוצעין בשבת ובימים טובים אלא על שתי ככרות ובליל פסח על אחת וחצי והן כמו שתי ככרות משום לחם עוני שהיא מתצירת וביום אסור דקיל ההוא לחם עוני בזמן אכילה הפסח ופסח אינו נאכל אלא כלילה וכתיב (דברים ט"ז, ג') רתאכל עליו מצות לחם עוני על הפסח לחם עוני והוא כלילה שאני ביום דלא צריך פסח ולא צריך לחם עוני.

רנ ואוחזין ח' שתי ככרות של מ"ת ופרוסה מאותן פרוסות שהגביהן ואמר עליהם מצה זו. ומנין שאנו חייבין לבצוע על שתי ככרות ביום טוב, שהרי אבהויל (מכילתא שמוה ט"ז, כ"ז) לא היה המן יורד להם לישראל ביום טוב, וכיון שלא היה יורד נעשה יו"ט בשבת וחייב לבצוע על שתי ככרות ביום טוב, לפיכך אוהו שתי ככרות ופרוסה ובוצע פרוסה אחת משתי ככרות ... ואחר שיבצע ומכרך המוציא לחם מן הארץ חוזר ומכרך לאכול מצה. א"ר אבא ובשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות מ"ט לחם משנה כתיב.

רנא אנשי מזרח ט' בוצעין על כ' ככרות בשבת משום לחם משנה. וכני איז אין בוצעין אלא על אחד שלא להכניס כבוד ע"ש בשבת.

א' רי"ץ גיאת ח"ב צד ק"ג. ב' ה"פ סימן קס"ח. וברי"ץ גיאת ח"ב צד ק"ג: ואמר מר רב כהן צדק. ג' וכן צ"ל ברי"ץ שם כמקום "אלא". ד' גאוניקא צד 185. ה' שערי תשובה בתוך סי' רפ"ז. ו' ע"י תולדות רש"י צד 11 הערה 1. ז' שערי תשובה סי' רכ"ב. ח' סדר"ע מ' ע"ב והשלם ח"ב קי"ב ע"א. והובא בשנוי ברי"ץ גיאת ח"ב צד ק"ג ע"ש וסדר"ע ל"ט סע"א והשלם ח"ב קי"ז. והשוה עוד שערי תשובה בתוך סי' רפ"ז ד"ה: ואוחזין. ט' ה"פ בסי' קל"ז; שעת ריש סי' רכ"ב; חלוף מנהגים למילר צד 21 ע"ש; המנהג דפוס ברלין כ"ז ע"א: במחלוקת בני מזרח ומערב ...

רנב וזלכתא א) חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת כל זמן שהוא סועד
ראמר ר' אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת [ולא פעם אחת בלכר
אמר אלא] כל זמן שמבקש לסעוד.

רנג ושאילו ב) מקמי רב נטרונאי ביום
טוב צריכין לבצוע על שתי ככרות או לא.
וחתיב הכי. הווי יודעים שצריכין אנו לבצוע
על שתי ככרות ביום טוב כדרך שצריכין אנו לבצוע
בשבת מה טעם מפני שבשבת עצמה לא נתחייבו
ישראל^ל לבצוע על שתי ככרות אלא משום מן.
שכיון שלא ירד בשבת תהיה ישראל ללקוט לחם
משנה, ואמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי
ככרות בשבת וכו', וימים טובים נמי כיון שלא
ירד מן ביום טוב חייבין אנו לבצוע על שתי
ככרות בשבת, ומניין שלא ירד מן ביום טוב, שכך
שנו חכמים ג) שש ימים תלקטוהו, ר' יהושע אומ'
למדנו שאינו יורד בשבת. ביום טוב מנין, חיל
שבת לא יהיה בו. ר' אלעזר הסודעי אומר למדנו
שאינו יורד בשבת, ביום טוב מנין חיל לא יהיה
בו, ביום הכפורים מנין חיל שבת לא יהיה בו.

[מ.] אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו.

רנד מי ו) שהלך בדרך ולית ליה תבנא זכסתא ואיכא פת בהדי מאכיל
לבהמתו, דכי אמרינן מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה (תענית כ'): היכא
דאית ליה מחיה בדבר אחר, אבל לית ליה מחיה בדבר אחר שפיר דמי להאכילה
פת דקים לן צער בע"ח דאוריתא ז), ועוד אמר ר' יהודה אסור רב אסור לאדם
שיטעום כלום קודם שיתן מאכל לבהמתו.

היכא מברכינן ב"פ העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה
לנוחא וחדר מפיק אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לנוחא דהדר
מפיק לא מברכינן עליה ב"פ העץ אלא בפח"א.

רנה וכל ח) אילן דנתרין סרפיה בסיתוא ופישין גואוי וחדר מפיק סרפיה מיגואויה

א) ח"ס בס"י קל"ז. "קודם זה הפסק כתוב בכ"י ר' משה גאון" (מילר). ובס' העתים
צד 287 וכן במגיד משנה ה' שבת פ"ל סעיף ט': וכתב גאון. ובמנהיג שם סתם. (ב) סדר"ע
כ"ז ע"ב והשלם ח"ב י"ט ע"א וע"ב, פירוש הגדול ל"ט ע"א; שיעת ס"י קפ"ו; ח"ס ס"י קנ"ד וח"ג
ס"י נ"ו ואר"ז ח"א ס"י קנ"ג לקוי בחסר. ג) מכילתא בשנה. ד) ח"ג אספמאי צד 142.
ה) כשיטת סדר"ע לעיל ס"י ר"נ. ו) גמורים ס"י קי"ת. ז) ב"ט ל"ב, ע"י בניי שם.
ח) ח"ג ד' ויניציאה ז' ע"ב וד' ווארשא צד 14; ח"ג אספמאי צד 56 מקצה.

אילן מיקרו ומברכין אפירי בורא פרי העץ, וכל אילן דכאלי לגמרי מרפיה ועציו והדר פארי משרשין דיליה כגון מווי וכיסאני לישנא דרבנן דמיקרו שאהדנג, ואינון קינכדים ושוסמי הני בורא פרי האדמה משום דמשרשין פארי. ואיכא דאמרי מווי שהכל נהיה בדברו ממה נפשך, אי עץ הוא הא תאני ליה גבי ערלה ואי ירק הוא הא תאני ליה גבי כלאים הילכך שהכל מברכין עליה ושוסמי וכיסאני משום דיכישין אילניהון לגמרי, בורא פרי האדמה.

כתב ה' רבינו חננאל ד"ל. ראינו לרבותינו הגאונים שאמרו משום רבותיהם ז"ל כל אילן דבסיתווא נתרי מרפי ופיישין גווייה ועיילין מיא בגווייה ומפיק מרפיה מן גווייה אילן הוא ומברכין על פירותיו ב"פ העץ אבל כאן דיביש בסיתווא וכלי גווייה ומרפיה לגמרי והדר פארי משרשין כגון מווי ובירנגאן וקינכדים ושוסמי מברכין על פירותיהן ב"פ האדמה ו). ב"ל לא דמלתא היגי עזים דיבשי בסיתווא באילני ובקייפא מלכלבין והיזמי ירק דיבשי בסיתווא לגמרי והדר פארי משרשין וצלף דהוא נצפא אע"ג דכלי בסיתווא והדר פארי משרשין עיינו ביה רבנן וחזי דמקין משרשין ומקין נמי מעצו ואמרו כי האי גוונא עץ הוא.

... ג) והרי נשאו ונתנו זקנינו בדבר זה. ומסורת היא בדברים שנשמעו מפי רב יהודאי גאון וכל אילן דנתרין אמרפיה בסתוא ונשישין גווייה ועלין מיא בגווייה ומהנפיק אמרפיה מגווייה אילן ניהו ומברכין על פירותיה ב"פ העץ וכל אילן דיביש בסתוא וכאילי לגמרי גווייה ואמרפיה והדר פארי משרשין דילי' כגון מווי וכגון בדצנאן והשדנאן דאינון קינכדים ושוסמי מברכין על פירותיהן בורא פרי האדמה דהכין אמר גאון תאני בתוספתא כל שמוציא עלין מעיקרו עשב הוא למאי נפ"ם לברוכי עליה כפ"הא וכל שמוציא עלין מעצו עץ הוא למאי נפ"ם לברוכי עליה כפ"הע והני מווי כיון דכלו עציו לגמרי והדר פארי משרשין מברכין עליה כפ"הא. ונתו אמר גאון דהוה מסגו מרכ ד) דימי זקנינו ומרכ מרי בריה ואמר מר רב מרי כללא דמילתא האגי עצים היומי ירק מאי מעמא היומא יכשא בסתוא והדר פארי משרשין דילה האגי יכשין בסתוא כאילנא ולקיפא עיילין מיא בגווייה ומהנפיק אמרפיה מגווייה. ושוסמי ושרהנא משום דיכשין אילניהון לגמרי והדר מפיקין משרשין דילהון ומברכין עליה בורא פרי האדמה.

שאלו א) מן קמיה [מר רב יהודאי גאון ריש מתיברתא ז"ל] ח"ין מ(ז)ווי מאי מברכין עילויהו ואמ' תני בתוספתא (כלאים פ"ג) כל שמוציא עלין מעיקרו עשב הוא נפק' מינה לברוכי עליה ב) כפ"הע. והלין מ(ז)ווי מברכ' עילויהו בורא פרי האד'. ואמר דהוה קא מסגי מר רב דימי ומר רב מארי בריה ואמ' רב מארי לאכזה היגי עץ היזמי עשב מאי מעמ' [ואמ' ליה] היזמונא יכשה לגמרי ומפקא מהדר הודרנא. והגנתא כמשא באילנא ומלכלבא מעיקרא.

[מ:] היו לפני מינין הרבה ר' יהודה אומר אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך וכו'.

והא ז) דתנן היו לפנינו מינין הרבה ר' יהודה אומ' אם יש ביניהן ממין שבעה עליו מברך וחכמין אומ' מברך על איזה מהן שירצה. הילכתא כר' יהודה או הלכתא כחכמין. דהא א) תג"ל בתוך סי' מ"ה. ועי' דה"ר ח"ג צד 32. ב) צריך להשלים: [כפ"הא. וכל שמוציא עלין מעצו עץ הוא נפ"ם לברוכי עליה]. ולשון: נפ"ם וכו', שתי הפעמים פירוש הגאון הוא. ובחדושי המאירי (דף ע"ה ע"ב) הובאה לנכון: "כל שמוציא עליו מעיקרו עשב הוא וכל שמוציאין מעצו אילן הוא". ולפנינו בתוספתא: "כל המוציא עליו מעקרו היז מין ירק וכל שאינו מוציא עליו מעקרו היז אילן" (ועי' מה שבי' ר"א אופטוביצר בהצופה שנה א', צד 4-82). ג) תש"ר ח"ב צד 56 מתוך תשובת רב האוי גאון ד"ל. וחסר כל זה בשע"ת סי' ר"ס. ועתים צד 17. ד) = מר רב. ה) שכה"ל חשלם סי' ק"ס צד 126-7. ובהאשכול ח"א צד 67: "וכשם רבואתא" ... ו) ע"כ בהאשכול. ז) הקדם שנה שניה צד 87 סי' ח'.

מר רב האי גאון זכ"ל א"ל דעבד כר' יהודה עבד ודעאכיד כרבנן ומברך על חביב שפיר דמי א. וקשיא לן. ותו זית דאית בפסוקא אוקמית מדרב ב. חאי גאון זכ"ל... שכלה ג. אצל כל אדם והם הרא ד. קשיא לן דזית אין דרך בני אדם לאכלו לבדו וכל האוכלו הוא ניזק בו. וברכות כוליה דמברכין על דבר שחגוף ניזון ממנו או שהתרגשות או שתנשמה נהנין ממנו ה. לא על דבר שהוא מוי[ק]. ואם בפת הוא אוכלו פת פטרא לית לגמרי, השתה ו. זית שמן דאמי קרא ב[הדין] גפן ובהמה שמשנין ז. ברכה כאיוצר ח.

מסוגיין דעלמא הלכה כרבנן ד[חבין]ב עדיף ועליה מברך אם ברכותיהן שוות מקדים ליה לחביב. וחזי לנא רבנן קשישי דסברין כר' יהודה ט. ומקדמין ליה להתהוה דממין שבעה אם אין ברכותיהן שוות ומברכין עליה אם ברכותיהן שוות י. וכד אמרינן להו שבקיתון רבנן ועבדיתון כר' יהוד' אמרי לאו איזה שירצה קאמרי רבנן יא. אנן זה נרצה כיון דקאמי ר' יהודה לאערופי מינין ששוכחה בהן ארץ ישראל. וקימא לן כרב יוסף ואו יב. תימ' ר' יצחק כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה. וכי קאמי ליה רב המנונא לרב חיסדא לענין תמרי ורומאני זה שני לארץ וזה חמישי לארץ קא מקלים יג. ליה רב חיסדא ואף על גב דרב הוה יד. קאמי ליה...

ועל היין שהקרים ועל התבשיל שעבר צורתו אומר שהכל. והכי מו. אמר מר רב שרירא ריחיה חסרא וטעמיה חלא היינו יין שהקרים ואומר שהכל.

[מא:] אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם וכו'.

ושאל[תם] ב. הא דאמור רבנן דברים הבאים מחמת סעדה בתוך סעדה אין טעוני ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם וכו' כי יתיב תכא [קסיהו] וכבר אכלו סעוד' לאחר סעדה קרינא ליה או לא או נמי סליקו ועד אן לא ברכו ברכת המזון לאחר סעודה קרינא ליה או לא או דילמא אין לאחר סעודה אילא לאחר ברכת המזון והילכתא מאי.

כך ראינו שש"ש טעמין אילו משונין זה מזה ואין הילוכן כאחר ביאצר דברים שדרכן להביאם לאחר סעודה והביאום לפניו ברוך סעודה

א. עי' אוצר הפירושים צד 57 סי' קע"ט-פ. ושם פסק רב האי כחכמים בברכותיהן שוות. ואולי נמצאו אלה הדברים ב"נימוקי רב האי גאון" שנזכרו בראבי"ה ח"א צד 98, ע"ש. ב. = מר רב. ג. אולי צריך להוסיף הטלח: דעתו (הרכבי). ד. נראה דצ"ל: והם הכא, שהוראתו וגם כן. ה. התרגשות של החושים או הנשמה נהנית, כגון ברכת התורה והמצות (הרכבי). ו. = השתא. ז. צ"ל: שפעונין. ובה"ס נשתבשה מן וחטה? או ותאנה? ח. כאיוצר או כאיזה צד נמצא על הרוכ בכ"י מארצות המזרח תחת כיצד שלנו (הרכבי). ט. עי' שערי ברכות לר"ש בן חפני, אוצר הפירושים צד 69 הערה א' והרכבי זכ"ל ג' הערה 24. י. והוא שכתוב בתרמי: ולענין פסקא פסקו הגאונים ז"ל הלכה כר"י דאמר מין ז' עדיף וכו' ע"ש. יא. כתמיה. יב. = ואי. יג. = טקלס. יד. על כי ההמשך חסר לא נוכל לברר אם יש פה שבוס בכ"י (הרכבי). טו. ריצ"ג ח"א צד ד', ע"ש. טז. תשובת רב עמרם גאון שפיסס הדיר י. מאנן בהצופה לחכמת ישראל שנה ששית ח"ב, צד 20-118. וחיא בן החסוכות, דאיתאן (לסורא) בתנוכה [אלף] ק"ע (לשפירות: דא תרי"ח) כד גלו (התחילו) סוף [בקפ"י] והחולק" (ראה מאנן J. Q. R. החדש כרך XI צד 445); פרס ל"ז ע"ג; דפוס ווארשא סי' ס"ט וסי' ע'; הוצאת עהרנרייך צד קפ"ג; לקי"פ ענין נסילה; מעשה הגאונים צד 58.

כגון חמרים וענבים ורמונים ושאר פירות. שאין נאכלין בפח טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם ואפילו שלחן לפניו והו' אוכל עליו וכל שכן בשגמר סעודתו ושלחן לפניו וכל שכן דכל שכן אם סילק שלחן שטעוני' ברכה בין לפניהם בין לאחריהם שאין תלויה ברכת המזון. דברים הבאים שלא מחמת סעודה והביאום לפניו בתוך סעודה כגון דיסא ואעיג דיש בני אדם שאוכלין בו לחם במלה דעתן אצל כל אדם דאמ' ר' זורא א' בבלאי טפשי כו' וזו הלכה היא וכגון חביצא ועצירא ושאר דברים הנעשין בדבש וקמח טעונין ברכה לפניהם בורא מיני מזונות מפני שאין נאכלין בפרת לפיכך חייב לברך לפנייהם אבל ברכה אחרונה פטור מפני [שחן] תים בהן על הארץ ועל הכמיה. וברכת המזון כבר חותים בה הון את הכל. הילכך כל זמן שאוכל מהן בין שלחן לפניו ואוכל עליו בין גמר סעודתו ועדן ג' שלחן לפניו בין סילק שלחן כל זמן שלא ברך ברכת המזון מברך לפניו ואין מברך לאחריו. דברים הבאים מחמת סעודה והביאום לפניו בתוך סעודה כגון בשר ודגין וכצנים ומליח וכל בישול וכל ירקות כיון דלצורך סעודה הביאום לפניו אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם. ואם רוצה להרבות ברכות יכרך עליהם קודם הטוציא אבל בירך הטוציא אין מברך לא לפנייהם ולא לאחריהם ודוקא שהיה דעתו על אילו ירקות ובישולים ובשר וכולן אבל לא היה דעתו עליהם ולא היו בכיתו בשעת סעודתו והיתה דעתו מסולקת מהם ונזדמנו לו בתוך סעודתו כיון שלאחר טיכין נזדמנו לו טעונין ברכה לפנייהם ואין טעונין לאחריהם מה טעם ישכך מצינו שאפילו דברים שברכותיהן שוות ופוטרות זו את זו דוקא דהיו כולן לפניו דתנן היו לפניו מינין הרבה ר' יהודה אומ' אם יש ביניהם טמין שבעה עליו מברך וחכמי אומ' מברך על איזו מזה שירצה ואמ' עולא ג' מחלוקת שברכותיהן שוות וכו' ותוב קאמ' ושני מינין בעלמא שברכותיהן שוות כגון אחרונ' וזית וכו' אלמא דוקא דהיו לפניו וכל היכא דאמ' ברכות פוטרות זו את זו דוקא דהיו לפניו אבל היה טין אחר לפניו וברך עליו ואחר כך נזדמן לו דבר אחר שלא היה דעתו עליו אף על פי ששניהם פרי העץ או פרי האדמה או מיני מזונות חוזר ומברך על השני ד' וכן בין שני לשלישי. וחוב קאמ' ה' רב יעקב בר אבה אקלע לבי ראבא בריך אכסא קמא ואכסא דברכתא אמל' ו' לכא ליה לטר הברך ו' ליה חדא זימנא אמל' כי יתבינן כי ראש גלותא הכי עבדינן אמל' מי דאמי התם מסחא דעתן אומר משקו לו אומר לא הכא יתיב קמן ודעתו עליה ה' אלמא כל מידי דאיתיה קמיה ודעתיה עליה וברשותיה הוא וצורכי סעודה הוא אין טעון

א) ביצת, ט"ז ע"א. ב) = ועדין. ג) מ"א: ד' ע"כ במעשה הגאונים. ובפרס ולק"ס מסים עוד: וכן חילכתא. ה) פסחים ק"ג, ע"א. ו' = אמר ליה. ז' = הא בריך. ח) לשון הגמרא כפי נוסחתנו משונה קצת.

אוצר הגאונים - א (ברכות) לוין, בנימין מנשה בן מאיר עמוד מס: 101 הודפס ע"י אוצר החכמה

תיכף לנטילת ידיים ברכה.

רסג

הנהגות

נטילת ידיים א) פיי רב האיי גאון
בתשובותיו על ב) שצריך להגביה את ידיו למעלה
אחר רחיצתם כמו ב) (ישעיה ס"ג, ט') וינטילים
וינשאים כל ימי עולם ג), דאמר רב דחייא בר אשי
אמר רב מים הראשונים צריך להגביה את ידיו למעלה
מים אחרונים צריך להשפיל ידיו למטה שמא יצאו
מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים (סוטה ד':)
ונטילת ידיים בראשון ד) עד הפרק ונטילת ידיים
באחרון ה) עד הזוהמה.

ושי' ו) רב האיי דל
כלפי שאמר בפרק המקנא
הנוטל ידיו צריך להגביהם
שמא יצאו המים אחורי הפרק
ויחזרו ויטמאו את הידים
דתנן ז) מים ראשונים מטהרים
את הידים האחרונים מטהרים
את הראשונים פירוש שנטמאו
מחמת הידים לשון וינטלם
וינשאים

רסד

שאלו ח) אנשי קוראין [קירואן] לטר רב שרירא גאון מ"ט
הי מכרכין לא על רחיצת ידיים ולא על שטיפת ידיים [אלא על נטילת ידיים].
והשיב להם. כ"י הוא [היה] במקדש ונטלא שמו וכן [וכן] נוטלים
ממימי הכיור ונוטלין לידים. ועל שם. אותו כלי אומרים נטילה ט).

רסה

בספר המקצעות י) ושאלת לענין נשיי וברכת נשיי אימתי אם קודם נטילה או אח"כ.
כך ראינו לרבתינו שמברכין כשמנטל השמש מים על ידיו ואם אין לו שמש מברך
בשעה שמתחיל ליטול והקשינו ואמרנו הלא נטילה זו דומיא דטבילה היא ועדיין אין ידיו טהורות
והאיך יכול לברך ולהזכיר שם ועדיין טמא ומצינו בפירוש שכל הכרכות כולן מברך עליהן עובר
לעשייתן חוץ מן הטבילה בלבד כרתניא יא) טבל ועלה בעלייתו אומר אקביו על הטבילה.
ומפרקי' היינו טבילת גר ושפחה דאכתי גברא דחוייא הוא ולא חוי הוא... לפיכך מקדימין לגר
טבילה לברכה אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואח"כ טובלין כדגרסי' נדה קוצה לה חלה כו'
ומברכת אקביו להפרש' חלה ואח"כ קוצה חלתה ושורפת. הלכך מברך קודם ענסי' ואח"כ הוא נוטל.

רסו

ומי יב) שנטל ידיו ואינו יודע אם בירך אם
לא בירך כתבו הגאונים ז"ל שאין חוזר ומברך
דהויא לי' מדרבנן ולא דמיא לברכה אחרונה דשבעת
המינין יג) אלא לברכה אחרונה דשאר מינין. וכשם רב
חנינאי ריש סתיבתא ז"ל מצאתי אם טעה ולא
בירך על נטילת ידיים ואכל פת לא יחזור.

א) הפרדס ל"ח עמוד ב'; ד' ווארשא סי' ס"ו; והוצ' עהרנרייך צד קפ"ח; לק"ש ענין
נטילה; סדור רש"י סוף סימן ק"כ; שבה"ל השלם סוף סימן קל"ו ותניא סוף סימן כ"כ; שו"ת
הרשב"א חלק שביעי סי' תקל"ד בשנוי. ב) על שם (לק"ש וסדור רש"י, שבה"ל ותניא).
ג) ע"כ בסדור רש"י, שבה"ל ותניא. ד) בראשונה (לק"ש). ה) באחרונה (שם).
ו) המנהיג ריש ה' סעודה ד' ברליון ל"ו ע"א. ז) ידיים ב', ב'. ועי' רש"י סוטה ד':
ד"ה שמא. ח) מעשה רוקח (סאניק תרע"ב) צד ט"ז סי' נ"ד. והשוה הצופה לחכמת ישראל
שנה ז' ח' ג-ד 304. ט) „וכההיא דאמרינן באגדתא דרות (פ"ה, ט') הדין עלמא דמי לגלגלא
דנפילא... וגלגלא הוא גלגל הבור שעושין אותן מכלים קטנים הקרויין נפיליא... ומשום
האי טעמא קא מברכין בלשון נטילה" (פ"י) ספר יצירה לברצלוני, צד 210, והשוה גם ספר
העתים צד 145. י) אר"ז ח"א סי' ע"ט ע"ש. והשוה תשובת רב האי, תג"ל סי' צ"א ומח"ו 591.
יא) פסחים ו' ע"ב. והשוה לתשובתנו פ"י ר"ח שם. יב) שבה"ל השלם סימן קל"ח.
יג) עי' רשב"ם פסחים ק"א ע"ב ד"ה אבל. יד) תניא סוף ענין נשיי סי' כ"ב.

ברך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון.

שר שלום ז"ל: ^{השאלה} (א) יין שלפני המזון, יין שלאחר המזון. זה לשותות וזה לשותות לא סיבקיאל אלא אפילו יין שלפני המזון פוטר יין של תוך המזון ואפילו לא היה לו יין לפני המזון והביאו לו יין בתוך המזון פוטר יין שלאחר המזון אפי"ג דהכא זה לשרות וזה לשותות אי סלקא דעתין טעון ברכה לאחריו אמאי קא פטר אלא שי"ט אין טעון ברכה לאחריו וגמרינן לה מסתניתי דין דלפני המזון פוטר יין שלאחר המזון וזה לשותות וזה לשותות והיכא דזה לשותות וזה לשרות נמי פוטר יין דלשותות (ו) יין דלשרות, והיין דלשותות אין טעון ברכה לאחריו דאמ"י איבקיאל להו בא להם יין בתוך המזון מהו לפטור יין שלאחר המזון וכו' איתביה רבא לרב נחמן בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו, אלכא לא פטר יין דלשרות יין דלשותות, ומפריק רב נחמן הכי קאמר לא בא להם יין בתוך המזון אלא לאחר המזון אחד מברך לכולן, והילכתה כרבא וכו' נחמן דאמר פטור, מדאיתביה רבא לרב נחמן ופריק רב נחמן ושתיק רבא הילכתה כותיה ולא שנא כוס של קידוש או כוס של הבדלה אי איכא בדקתיה למישתי בתרייהו אין טעון ברכה.

רסו

השאלה 1274567

רסר ... (ב) [חייב ברכה לאחריו עד גמר הסעודה ודומה] למי שקבע [סעודתו על ... אילא (?) כל הבטיל ותבטיל חייב לברך אחריו ואף על פי ... בין זה לזה ואין חייב לברך] עד ש'יגמור סעודתו אף כן הקובע סעודתו על היין אינו מברך לאחריו עד גמר הסעודה ולפיכך פוטר וכשם שבין כיני מזון אף על פי שאוכל כיני בתיקה וסיני פירות או ששותה יין אינו חייב לברך ברכת המזון אלא אחר סעודה אף כך בין כוסות היין שהוא קובע הסעודה אף על פי שאכל מזון אין חייב לברך לאחר היין עד גמרו את הסעודה שליון שהיא קביעתו ולפיכך ארבעה כוסות שלפסח אין מברך שלאחר היין אלא לאחריהן כולן ולאחר מה ששתה ביניהן. ואשר אמרתם לפני המזון ולאחר המזון ברכת המזון היא או לא. פשוטן של דבר פירשו אלא שלפני המזון לא שלפני ברכת המזון והיכי דמי שכבר פירשנו כי זה במקום שקובע סעודתו על היין והתחיל קודם שיאכל לפיכך אין המזון מפסיקו אבל אם התחיל במזון ושתה בתוך שהוא אוכל כוס כדי לשרות את מאכלו לא דאמי כי קובע סעודתו על היין ולפיכך אותו הכוס אינו פוטר את היין שלאחר המזון כן הכרכה ואף על פי שדבר זה חלוקין בו איתני עולם דאמרינן איבעיה להו בריך על היין שלפני המזון מהו שיפסור את היין שלאחר המזון התם הוא היכא דשתה לפני המזון דזה לשותות וזה לשותות אבל הכא דזה לשותות וזה לשרות מאי רב אמ' פוטר ור' כהנא אמ' אינו פוטר רב נחמן אמ' פוטר רב ששת אמ' אינו פוטר רב חונא ורב יהודה וכולהו תלמידיה דרב דאמרי אינו פוטר איתביה רבא לרב נחמן בא להן יין בתוך המזון אלא לאחר המזון אחד מברך לכולן קאמרי רבנן ... דכיון דרבנן דאמרי אינו פוטר נפישו מן רבנן דאמרי פוטר ואו נמי דהוה כי שקלין לחומרא עכדינן ואף על גב דלא איתותב רב נחמן סייעי נמי לא איסתייע והולך לית לן אלא חומרא וכך הוא המנהג. הרי למדתם שלפני המזון ולאחר המזון מוזן גופו אבל ברכת מוזן כך ליסדונו קצת רבותינו שאף על פי שקבע סעודתו על היין .. [ב] רך על היין שלפני המזון כוס של ברכת מוזן טעון ברכה מפני שני דברים אחד מכיון שבברכו על המזון הופלגה סעודה ראשונה כי דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב (פסחים ק"ג) דאמרו ליה לרב ייבא ...

(א) הפרדס לרשיי ל"ח ע"י ד'; ד' ווארשא סי' פ"ט; החדש צד קצ"א-ב. (ב) העתק מדויק מכ"י אדלר 2642 כגנוי הסמינר כנוירק שהמציא לי בטובו ידידי חפ"ס: א. מרכס. ונדפס בלתי מדויק באוצר החיים שנה שניה בתוצאה מיוחדת צד י"א-י"ב.

[סב:] כי נח נפשיה דרכ אולו תלמידיו בתריה כי הדרי אמרי ניזיל וניכול לחמא אנהר דנק.

נהר נק שתי מילין הן א). ונהר ידוע הוא בכבל וחוא נהר ענק ומנהר פרת הוא נושא.

[מג:] דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מתיק מסאור עיניו של אדם מאי חקנתיה להדריה בקדושא דבי שמי.

[והכיב] אמר [מר] רב נטרונאי גאון רימ מקדשין ומברילין בכתי כנסיות אפי' שאין אורחים אוכלין שם. ולא טבעי הכולה דוראי מברילין [בכתי כנסיות] וכיון דאכדיל שליחא דצבורא יצא כל הצבור ידי חובה והרוצה להכדיל בכיתו הרשנה בידו, ואם לא רצה או שאין לו יין יצא י"ח בהכולת שיצ. אלא אפי' קידוש דהלכה דוחתא היא אין קידוש אלא במקום סעודה אפי' יקדשו על היין בכתי כנסיות, מה טעם שהטעמם יין של קידוש שבו רפואה, וזה שטעם הצבור בו לא שחובה היא לטעום שחובה הוא לשמוע קידוש בלבד וכיון ששטע קידוש יצא י"ח ואי' לטעום זה שמקדש ומטעים לצבור משום רפואה מקדש ונותן להם כדי ליתן ממנו על עיניהם ד), דקא אמרי' פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות מאור עיניו של אדם ובטאי הדרא בקדושא דבי שמי הלכך זימנין דאיכא מן הצבור דלית ליה יין ומקדש אריפתא ותקנו חז"ל לקדש בביהכ"נ על היין משום רפואה [והולכין לבתיהם וכל אחד ואחד מקדש בכיתו] ה). וכתב (י) רבינו האי גאון ז"ל הכי ושכתבת יקדושא דבי שמי בשתייה, או לשום על גבי העין.

לא שמענו מי שמיים את כוס הקידוש בלילי שבת על גבי עיניו אלא ודאי בשתייה.

(א) תג"ה סימן ר"ס. לפני השואל היתח הגרסא "אנהר נק" בתיבה אחת כמו שהיא גם בת"ג אספמא צד 64: "ניזיל ניכול נחמא אנהר נק", ובה"ג ד"ו, "אנהר אנק" וכן בכ"מ ובית"נתן: "בנהר אנק". ולפי גרסתנו בנסרא צריך לנקד: ד־נ־ק (ועי' בס' השנה ספרים ח"ו צד 338). והרכבי לא כיון יפה בצינו: "נהר נק. קידושין ע"א ע"ב ושם איתא: ענק". (ב) סדר"ע כ"ה סעי'בן השלם ח"ב י"ב ע"א; אגרות שר"ל צד 207 ע"ש; ס' העתים 178; שו"ת הרשב"א ח"א כ"ס ש"ג ע"ש; תג"ל ס' נ"ב בשנוי. והובאה בסגנון עברי בסנהיג כ"ה: ובקצרה בשו"ת ס' רמ"ב. ועי' מח"ו צד 83. ובהע"ת 182 עור: ובתשובה למר רב סנהם וא"ת דאמרי לה משום מר רב נטרונאי, ע"ש סופה. ג), וסלקא לית שמיעת קדוש בבית הכנסת" (הע"ת 182—מסקנת לשון רב סנהם או רב נטרונאי), "וכחב הנגיד... דלמא הוא לא אמר: וסלקא לית שמיעת קדוש בבית הכנסת" (שם). ואמנם נמצא בח"פ ס' צ"ה בשם רב נטרונאי: "קדוש ודאי תזור ומקדש בביתו". ורק רב מחתיה יאמר: "ונפיק בקידושא דביהכ"נ" (שם 188). ר), "וחשובות הגאונים פירשו שמה שאנו מקדשים במקום אורחים [בבית הכנסת] דתהוא קידוש לרפואה הוי שחון הבנסח שוסך [לבני] תכנסת על ידיהן ומעבירין על עיניהם להחזיר מאור עיניהם" (אויז ח"ב ו' ע"א ע"ש). וזהו: "ומטעים לצבור"? והיא ששאל השואל כסימן הבא: "בקידושא דבי שמי בשתייה, או לשום על גבי העין"? וחשוה עור תשובה רב נטרונאי לדר' נ"א ע"ב. ה) המוקף נמצא רק בשו"ת הרשב"א. ו) ס' העתים 182; תג"ל ס' ג"ד; שו"ת ס' ק"ג.

אוצר הגאונים—התשובות 7.

[סד] הביאו לפניו מליח תחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטרו
את חפת שהפת מפל' לו.

רעב (ושש' א) הא דא' רב' הביא [מליח] בתחילה ופת עימו מברך על
המליח ופוטרו את [הפת מי] איכא מירי הוה עיקר ופת מפל' ואם תמצא [מליח
ופת טפ'] ל באיזה מליח אמרו, היכי הוה פירושא.

[דבר זה] כבר מפורש בנמרא היכן מצינו דהוי [מליח עיקר ופת] מפל'
אמ' רבה בר רב הונא באוכלי [פירות גינוסר] שנו' (ס' טעס' ג) מפני
חלב של תאינים..... לחן ומצער שפתים וידיים הנונקות [כהן..... מ.] צערות
ואין טעכירו אלא מליח או ציר [או טרים או מור] יים לפיכך הוא עיקר (י)
ופת מפילה לו [ושש' באיזה] מליח אמרו אילו אחר שבתן היינו [תולכין היינו
אומ'] שמליח גדול משוכח אלא טעמו [של] דבר לפכח צערו של שרף הוא
זכין דהכין הוא לא שנא מליח גדול ולא שנא מליח קטן ולא עוד אלא שמליח
קטן וסוריים יפה ומעולה לפירות גינוסר יתר ממליח גדול מפני שהן מוקדחין
בטלח יתר מגדול דקא אמרין עיר אחת היתה לו לינאי הטלך בהר הטלך והיו
מוציאין לה ששים ריבוא סיפיה) טרית לקוצצי תאינים מערב שבת לערב שבת
וג' הילכך בדבר זה ליש מליח גדול ולא שנא קטון וטרית וסוריים כולן שווין.
אמר רבה בר בר חנה כי הוה [עייילינן] בתריה דרי' למיכל
פירות גינוסר זכו' ואכיל לחו' וסשת בע' דלא טעים מזונא.

רעג (וראמר י) רבה בר בר חנה כי הוה עילינן בתריה דר' יוחנן למיכל פירי
דגניסו וכול', מאי לא טעים לי מזונא.

לומר שאין הפירות סוערין את הלב כדרך שהלב (י) סועד את הלב ואע"פ
שאוכל מהן הרבה כיון שלא אכל כלום ממה שמברכין עליו ברכת הלחם או נמי
בורא מיני מזונות נשבע שלא טעמתי מזון.

ורב אמי ורב אסי הו' אכלי עד דנתר מזייהו.

רעד (ורר' אמי ח) ור' אסי אכלו עד דנתר שער רישיהו.

בזמן שאוכל הרבה מתרוחין הנקבים הדקים שבגופו הנודעים באלמסאם ט).
ובזמן שמתרוחין אין אוחזין את השער ונושר טקצתו. וכן ר' אבהו דאכיל עד

(א) כ"י הגניזה אסיפת אנפונין בפ"ב ס' 922. בין תשובות רב עכרס. וצלוס ממנו מסר לי
בטובו ידידי תרכ אסף. (ב) ,,ואוכלי פירות גינוסר כסו תאנים ושרף התאנים קשה לשפתים ואוכלין
המליח דג או ציר והן עיקר והפת מפילה" (ערוך, ע' מלח). (ג) השות שערי ברכות. אוצה"ס 71.
(ד) ,,וגדולי המחברים פירשו בה שהם אוכלים הפירות בתכלית מתיקותם ועושים מאכל
מליח על דרך הרפואה לתקן הליחות הנקבצות באצטומכא ומתוך שאי אפשר לאכול המליח
לברו אוכלים אותו בלחם ואין כונתם לאכל הלחם ונמצא הפת מפלה" (חדושי המאירי). והוא
שכתב בערוך ע' ספל: ,,והוא המליח שאוכלין אחר שאוכלין מפיירות גינוסר חרכת למרק האכילה
שכמעיו". (ח) לפנינו: ספלי. (ו) תגיח ס'י שציא. (ז) נראה דצי'לו הלחם. (ח) תגיח ס'י שציב.
(ט) נקבי הויעה. טאָרען (תרככי).

דשריק ידיבא מאפותיה שאמרת משום זיקה, לא מחויא מילתא משום זיקה אלא משום רמדהן גופיה א), ומחויא מילתא שהיה בשרו חלק ביותר וקשה ולא היה בו שער ולא נקבים וכשאוכל פירות שמנים שיש להן שמן כגון שקדים ואגוזים וכיוצא בהן אין בשרו מחולחל לצאת הכל שלהן ראשון ראשון ומתכנס והווה כשמן ויוצא חוץ מן העור והווה כמקום משרועית וכלקלקות הוא ואם עומד זכוכ עליו יותלק ולא ימצא להתלות.

רשב"ל הוה אכיל עד דמריד.

רעה

וריש לקיש ב) דאכיל עד דמאריך, שאמרת ממאי מאריך.

מאריך מאימתא דבי נשיאה שיש מאכלות שהן עושין כאדם כגון שכרות כשם שהשכור מורד מלהיות עליו אימה, כך האוכל את אותו המאכל מורד מלהיות עליו אימה. וכך היה ריש לקיש כפוף תמיד לבי נשיאה וכוסן שאוכל מאותן המאכלות מורד ויוצא מלכוף להן עד דמשררי בלושי ומיתו ליה וחזר כאדם שיינו פג ונוער.

ריח אמי על הארץ ועל הפירות ר"י אמי על הארץ ועל פירותיה.

רעו

כתב בה"ג ג) שאם אכל פירות מי המינין ואכל מיני מזונות ושתה יין שיכלול הכל בברכה אחת ויאמר על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השרה וחותם ברוך. אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפירות ולא הוי חתיכה בשמים שהארץ מוציאה המחיה והיין והפירות.

רעו

ורבינו ד) דהאי גאון ז"ל בתשובות הגאונים ז"ל. מי שאכל מזונות וחמרים ורמונים ושותה יין צריך לברך ג' ברכות כשהוא מברך ברכה אחרונה מפני שצריך לחתום לכסוף לכל אחד ואחד מין חתימה בפני עצמה מיני מזונות על הארץ ועל המחיה חמרים ורמונים על הארץ ועל הפירות יין על הארץ ועל פה"ג וכיון שהן חלוקין בחתימתן חייב לברך על כל מין ומין בפני עצמן וא"ת יברך אחת וחותם בשלשתן הלכה רווחת היא דאין חותמין בשמים.

ולענין ה) מי שאכל מיני מזונות ושתה יין או שאכל תאנים וענבים כתב רבי' הא"י גאון ז"ל דלא מברכין אכל חד וחד באנפי נפשיה אלא כוללן כולן בברכה אחת על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל פרי העץ וכולה ברכה וחותם על הארץ ועל המחיה ועל פרי העץ ולא הויא חתימה בשמים שהארץ היא המוציאה פירות והיא המוציאה מחיה וגפן, וכן כתב רבינו חננאל.

א) שגופו נעשה שמן. ב) תגיה סי' שצ"ג. ג) מור אורח סי' ר"ח. ובה"ג שלפנינו ליתא. ועי' מה שכתב ר"א אשכנזי ברמב"ם צד 105 הערה 5. ד) שבה"ל סוף סי' מ"ג; השלם סי' קס"א: בתשובות הגאונים. ובתניא סוף סי' כ"ט: בשם הגאונים, סתם. ובקצור נגסר"ס סי' קכ"ד, ועי' בתערוות שם. ובהמנהיג ל"ו ע"ב: כך מצאתי. ה) חרושי הרשב"א. ובהרושי המאירי: פירשו הגאונים, עיי"ש. ובשם"ק: קצת גאונים. וכתב רבינו אשר ז"ל ומצאתי בהלכתא גברתא שחיבר הנגיד ז"ל שאמר שאם אכל ענבים או תאנים ושתה יין בבת אחת מברך על הכל על העץ ועל פרי העץ [ועל פרי הגפן] בשם רבינו האי"ה (אורחות חיים ח"א ל"ו עמוד ד' אות י'), ובכלכו ה' סעודה). וליתא ברא"ש שלפנינו.

[מד:] תנן כל שהוא טעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו.

ושש' א) חנן כל הטעון ברכה לפניו טעון ברכה לאחריו. כגון שאדם רעח

קובע סעודתו ומכרך על המזון ועל היין כורא פרי הנפן כשם שהפת...

מסרם ב) בר ששנא ר"כ דמתא מחסיא לכל רבנן ותלמידיהון ושאר

אחינו בני ישראל הדריס במדינת ברצלונא יקרים ונכבדים ואהובים לפנינו שלומם ירבה לעד ויגדל. קבלו שלום ממני וממר רב צמח דיינא דבבא ומן רישי

כלי ומכל חכמים הסמוכים שהם במקום סנהדרי גדולה, ומן בני קיומי שהם במקום סנהדרי קטנה ומשאר חכמים ותנאים ות"ח שבישיבה כולה שתמיד בשלומכם

אנו שואלים ומבקשים רחמים עליכם שירחם עליכם המקום ברחמי הרבים. השאלות ששאלתם לפנינו צוינו וקראו אותם לפנינו כשיושבים לפנינו אב"ד ואלופים וחכמים

וכל תלמידים והתכוננו בהם ועמדנו על מה שכתוב בהם וכך הראונו מן השמים. ששאלתם בוס של קידוש טעון ברכה לאחריו או לא. אם תמצא רעפ

לומר טעון הני מילי היכא דמקדש מקמי דלייחא פתורא אבל אי טייתי פתורא ומקדש אפתורא לא טעון או דילכא בין טייתי פתורא בין לא טייתי פתורא

טעון ברכה לאחריו ג).

כך ראינו שכל זמן שלא בירך ברכת הכזון חייב לברך ברכה אחרונה

שהיא על הנפן סאי טעמא דלא קא חשיב ליה לכוס של קידוש כהרי הנך דאין טעונין ברכה לאחריהם דקאמרינן מיתבי ד) כל הטעון ברכה לאחריו טעון

לפניו ויש שטעון לפניו ואין טעון לאחריו וזו הלכה היא דמותכין כינה תיובתא וקאמרינן בשלמא לרב יצחק בר אבדימי למעוטי ירקא דאין טעון ברכה לאחריו

לר' יצחק למעוטי סיא אלא לרב פפא למעוטי ד) מאי למעוטי מצוות, ומקשינן ולבני מערבא דבחר דמסלקי תפלייהו מברכין לשכור חקיו למעוטי מאי למעוטי

רחני דאין טעונין ברכה לאחריהן ואילו כוס של קידוש לא מדכרינן כלל אלמא טעון ברכה לאחריו. והני ה) מילין היכי דלא אית ליה חמרא לכוס של ברהמ"ז

אבל אית ליה חמרא לכוס של ברכת הכזון כיון רב הילאי ו'ל ו) כוס של קידוש שלפני ברהמ"ז כיון שיש לו

דעדיין לא אסח דעתיה מכשתייא דהא אית ליה כוסו לברך עליו ברמ"ז אין צריך כוס של ברכה לא צריך לברוכי אחר כוס של קידוש. לכך אחרינו על הגפן ועל פת"ג...

א) כ"י הגניזה אסיפת אנפונין בפריסבורג סימן 922. וצלום ממנו כסר לי כמובו ידירי הריב אסף. ב) תג"ל סי' נ"ו. וההתחלה עד תחלת השאלה הובאה בבית האוצר לשד"ל צד פ"ו [והתשובה גם בקטע הגניזה 183. T. S. 20. ובקטע 3 p. 10 T. S. — ס"ע J. Q. R. xi. 445].

ג) מכאן ואילך עפ"י שבה"ל השלם סימן ע"ד (בתג"ל היא לקויה בחסר ובשבושים). והובאה בקצרה גם בס' קט"ח, ובשבה"ל הקצר בס' יח ובס' ל"ח. וגם בריי"ן גיאת ח"א צד פ"י, וכן בתשובת גמור' סי' קכ"ז סתם. ד) גירסא זו מובאה גם ברי"ס. ה) ע"י סדר"ע

כ"ז סע"א. וספר העתים צד 189. ו) שער' סי' ק"א. ובריי"ן גיאת ח"ב צד צ"ב כשם: אמר מ"ר רב האי... וע"י עוד בא"י-הים.

ואי קשיא אם כן למה מברך על כוס של ברכה בורא פרי הגפן, משום דאפסקא
 בברכת המזון א). והיכא נמי ולא הוי ליה לבר מן ההוא כוס של קידוש ואיקרי
 וברך ברכת המזון נפיק ליה בברכת המזון ולא יכול מיהדר ברוכי על הגפן
 בחר ברכת המזון ולא שנא קדיש מקמי פתורא ולא שנא קדיש על פתורא ב)
 וכי תימא כוס של קידוש לא נפיש וכיון דלא שתי טובא לא צריך לברוכי על הגפן
 כבר נתנו חכמים שיעור בין באכילה בין בשתייה אכילה כגון שאכל כזית מכל
 מאכל טעון ברכה בין לפניו בין לאחריו דאמר ר' חייא ג) אני ראיתי את ר'
 יוחנן שאכל זית מליח וכירך עליו תחלה וכוף [ובמסקנא דזה הוא אגורי ד]
 שתירץ כיון ששתה כדי רביעית כבר נתחייב בברכה ראשונה ואחרונה, דעד
 רביעית שמה שתייה ה). איבעית אימא דגמרינן מיום הכפורים דתנן י) השותה
 מלא לוגמיו חייב אי בעית אימא מהא מטעמא ז) אינה צריכה ברכה והשרוי
 בתענית טועם זאין בכך כלום וכמה רב אמי ורב אסי טעמו עד רביעיתא ואידי
 ואידי קרובין לחד שיעור.

וכתב ט) מר רב עמרם הכי ופועם
 ממנו כדי רביעית ואם קדש ולא טעם ממנו
 כדי רביעית לא יצא ידי חובתו דקאמרינן
 המקדש ח) אם טועם מלא לוגמיו יצא ואם
 לא לא יצא דהיינו כדי רביעית.
 ומר רב צמח גאון נמי כתב הכי
 קידש ולא שחה רביעית לא יצא ידי חובתו י)
 דקאמ' המקדש טועם מלא לוגמיו יצא ואם
 לא לא יצא הילכך כיון ששתה ממנו רביעית
 צריך לברך לפניו ולאחריו וכשיכ שותה כוס
 כלו וכשיכ כוס של הכדלה שאין רגילין
 להשקות ממנו את בני הבית ואת בני המסיכה
 ומכיר רגיל לשתות את כולו שחייב לברך
 אחריו וא"ת כיון דכוס מצוה היא ולא להנאתו
 קא שתי ליה פטור א"כ מצוה בלילי פסח
 שחובה היא ומצוה היא הכי נמי שאינו מברך
 ברכת המזון אחריה אלא כיון שטועם כשיעור
 בין באכילה בין שתייה נתחייב בברכה אחרונה.
 וכן מקדש וכן מבדיל. ואי עכור ולא טעמו
 כדי רביעית ודאי פטור מברכה אחרונה.

ואם תאמר שמא קידש ולא שחה
 רביעית א"כ לא יצא ידי חובתו דקאמר ח)
 המקדש וטעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו
 לא יצא וכ"ש אם שתאו כולו שחייב לברך
 וכ"ש כוס של הכדלה דאין רגילין להשקות
 ממנו את בני הבית ואת בני המסיכה
 ומבדיל רגיל לשתות כולו שחייב לברך
 אחריו וא"ת כיון דכוס דמצוה הוא ולא
 להנאתו קא שתי ליה ופטור א"כ מצוה
 בלילי הפסח שחובה ומצוה הוא הכי נמי
 שאין מברך בהמ"ז אחריה אלא כיון שטעם
 כשיעור בין אכילה בין שתייה נתחייב
 בברכה אחרונה. ואם מקדש זה או מבדיל
 זה עברו ולא טעמו כרביעית ודאי פטורין
 הם מברכה אחרונה.

א) וכן אמר מר רב עמרם ומר רב כהן צרק ומר ר' יוסף בר מר ר' אינו מברך בפיה
 אלא על כוס של קידוש וכוס של ברכה (רייץ גיאת שם); והדין סברא לרב כהן צדק ולרב
 יוסף בר מר עמרם קמאי דקמאי (עשרת הדברות העשור לבוב ניג ע"ג ע"ש). ב) העתים
 שם עור: "שכיון ששתה כדי רביעית כבר נתחייב בברכה ראשונה ואחרונה דעד רביעית שמה
 שתייה" ... ג) ל"ח ע"ב. ד) המוקף עפ"י תג"ל. וכן הוא בה"ג אספמאי, צד 68. ה) "הא
 פחות מרביעית טעונה ברכה לפניו ולא לאחריו" (ה"ג שם). ו) יומא ע"ג ע"ב. ז) ברכות
 י"ד ע"א. ח) פסחים ק"ז ע"א. ט) ס' העתים צד 185. י) מן "ומר רב צמח גאון" עד
 כאן גם ברייץ גיאת צד ז'. ושם עור: "ומר רב האיי נמי אמר אם קדש ולא שחה רביעית לא יצא".

יג אמר א' רב מנחם גאון קדש ושתה כוס של קדוש אם דעתו לשותות עוד יין בסעודתו אין צריך ברכה אחריו ואם אין דעתו לשתות מברך אחריו.

ובתשובות הגאונים ז"ל ב' מצאתי ששאלתם לאחר שגומרין סעודתן קודם ברכת המזון מברכין ברכה אחרונה על הגפן או לאחר ברכת המזון. כך ראינו שכל זמן שקיתון של יין יושב לפני המסובין אין רשאים לברך ברכה אחרונה עד שיגמרו בדעתן מלשתות וכ"ש קודם ברהמ"ז דאין צריכין לברך מאי טעמא כיון שיש בדעתן לברך ברכת המזון בידוע שמשקין אותו כוס של ברכה הלכך אין מברכין על הגפן אלא לאחר ברהמ"ז וכן הלכה... ובה"ג נמי כתיב דלא בעי לברוכי ברכת היין לאחר ברכת המזון ג'.

מ"ד שנוזכר לו כוס של קידוש וטעה ולא בירך אחריו על הגפן ואין לו אחר ונוזכר לאחר ברכת המזון כיצד יעשה יברך על הגפן בשעה שנוזכר או דילמא כין שגכר ברכת המזון אינו מברך.

כך אמרו חכמים כל האוכל... ה' כל מין ומין ו' דתנו רבנן ז' אסור לאדם ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ואם עשה מעל. ותייבו חכמים לברך על כל מין ומין מעין ברכותיו ולמדנו מן התורה שהן טעונין ברכה לאחריהן. ואמרו חכמים צריך לברך לפנייהם מק"ו כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש. ויין כיון דחשוב הוא ואישתני לעילוייא צריך ברכה אחריו כבהמ"ז שהוא משונה מכל פירות האילן כנו ששנו חכמים ז' על פירות האילן אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שהוא אומר בורא פרי הגפן וכשם ששנינו לענין ברהמ"ז (ני"א). מי שאכל ושכח ולא בירך הצריכו אותו לברך כך אם שתה כוס יין ושכח ולא בירך ונוזכר בין קודם ברכת המזון בין לאחר ברהמ"ז חייב לברך לאחריו שהוא טעון ברכה אחרונה כמזון ולא פטרה לה ברהמ"ז לברכת היין דכי אמר רב פפא ח' דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונין ברכה לפנייהם ואין טעונין ברכה לאחריהם לא אמר אלא במיני מזונות דמברך לפנייהם בורא מ"ם וטיפטרין לאחריהן ברהמ"ז דמיני מזונות אינון אבל יין שברכתו מיוחדת לעצמו היאך פוטרת אותו ברהמ"ז אילו קא אכיל לחמא ושתי יין וברך ברכה אחרונה דיין על הגפן ועל פה"ג מי ספטר מכהמ"ז הם הכין אי קא משתי יין וברך ברהמ"ז לא כיפטר יין לברהמ"ז עד דמברך ברכה אחרונה על הגפן.

א' ריע"ג ח"א צד מ', וספר העתים צד 189. ב' שבה"ל סי' קמ"ח ובקצר סי' ל"ח. ובקצרה כהשלם סימן קנ"ח ובקצר סי' מ'; שערי תשובה סי' כ"א: "וששאלתם אם קדש". ג' אבל כה"ג ד"ו דף י' ע"א: "וכוס של ברכת המזון מברך עליה בפה"ג ולא צריך לברוכי בתריה ברכה אחת מעין שלש". וכבר תמה עליו הרא"ש פ"ו אות כ"ז והסמ"ג ח' ברכות שבסעודה כתב: ונראה מ"ס. ובה"ג אספמיה ליתא. ד' ח"ג סי' קנ"ג. ה' בכ"ז ר"ד סימון נראה כי נבולו ע"י סחב שתיים-שלש שורות. ו' כ"ה בכ"ז. ז' דף ל"ח ע"א. ח' מ"א ע"ב.

ולבני מערבא דבתר דמסלקי תפילייהו מברכי.

רפג ודכתיב א) האי ברכתא דמברכו בני מערבא בתר דמסלקי להו תפילייהו נהיגי רבנן במתיבתא אי לא. בשיבות אין אנו נוהגין לברך אחר תפילין.

רפד רב האי ב) הא דאמרינן ולבני מערבא ואמר ר) רב האי זיל אין דמברכין בתר דמסלקי תפיליהו אשר קב"ו לשמור הלכה כבני מערבא ולא מברכין דמסלקי תפילין וכן בפסוק חוקיו. לא נהיגי רבנן כבבל ג) למעכד הכי ואי דלא נהיגי רבנן כותייהו ואי נחא לאינש למעכד הכי נחא ליה לאינש למעכד הרשות בידו. רשות בידו.

א"ר יצחק בסעודה ראשונה של אחר הקזה.

רפח ויש' ה) [מאי טע' אמור לאכול] ירק בסעודה ראשונה של הן קזה וכאיזה ירק] אמרו.

כך פרשו רבות' בשום ו[כרישין כי הא דאמימר] וטר זוטרא ורב אשי הוו יתבי [בסעודתא אייתו קטייהו] ירק ו) קודם ארבע שעות וכו' ו[טר זוטרא לא אכל אמ' ליה מאי] דעתיד משום ריחא הא קא [משתעית בהן ואין] לך ירק שיש לו ריח אלא שום וכ[רישין וסתם ירק בלשון התלמוד אינו] אלא שום וכרישין דתניא ו) שום ירק כרישין [חצי ירק] וחו קאמרינן ח) עיר שאין בה ירק אין תלמידיו חכ' רשיין לדור בתוכה ומקשינן לסימרא דירקא מעלי והא תניא שלשה דברים מרבין את הזרע ט) וכו' ומפרקין ל"א קשיא הא בתומי וכרתי והא בשאר ירקי שמע מינה ירק דקא אמרינן הכא נמי שום וכרישין. תניא ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה.

רפז ששה י) דברים מרפאין את החולה. כיצד מרפאין, ופירוש כל חדא וחדא. תחלה דע כי לא כענין רפואות שהיו הראשונים עושין רפואות שלעכשו. ויש כמה דברים שהיו הראשונים יודעים שיש במאכל זה שאין יודעין אותו עכשו ואין לסמוך עכשו על אותן רפואות יא) לפי שאין אנו יודעין היאך רפואה בהן, ועוד אין לך דבר מיוחד מרפא לכל חלי אלא כל אחד יש בו רפואה לדבר אחד. וזה שהוצרכנו להזכיר ששה דברים אילו לומר כי יש בהן מזון ואף יש בהן רפואה. כרוב בלשון' ישמעאלי כרוב יב). יש בו הועל מן השכרות וגם משלשל הוא ומימיו מתירין את הבטן, תרדן בלשון' ישמעאלי סלק יג), אף הן מימיהן

א) ח"ג סי' ק"ה, בין תשובות רב פלסיו גאון. ב) תשרי ח"א צד 47; ה"פ סי' ו'; סי' חמש שיטות להרמב"ן, חדושי גדה לרף נ"א ע"כ ע"ש; חדושי גדה להרמב"א שם.
ג) בבבל (אין בה"פ). ד) האשכול ח"א צד 68. ה) כ"י הגניזה אסיפת אנטונין סי' 922. בין תשובות רב עמרם גאון. וצלום ממנו מסר לי בטובו ידידי הרב אסף. ו) לפנינו: ירק חי. ז) עירובין ג"ו ע"א. ח) שם ג"ה ע"ב. ט) לפנינו: הובל. וכו"ל. י) תגיה סי' שצ"ד. יא) ע"י תשובת רש"י תחכמוני א' צד 41. יב) נראה דצ"ל: כרוב, ראה בס' הרי' לאו על שמות הצמחים הארמיים עמ' 213 (הרכבי). יג) בערבית, גם בארמית ובתלמוד סילקא (מאנגלד); ראה לאו שם 273 (הג"ל).